

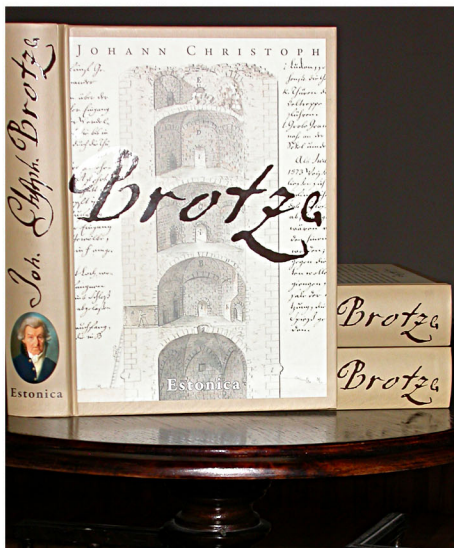
Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis

IZNĀCIS J. K. BROCES *ESTONICA* SĒJUMS

IZNĀCIS J. K. BROCES *ESTONICA* SĒJUMS

Valdis Mazulis,

LAB Rokrakstu un reto grāmatu nodaļas vadītājs

Rīgas Ķeizarkā liceja pedagoga un Baltijas novadpētnieka Johana Kristofa Broces (1742–1823) talanta cienītājus 2006. gada septembrī kopā aicināja nozīmīgs un sen gaidīts notikums. 19. septembrī Tallinā Latvijas vēstnieks Igaunijā Rihards Muciņš atklāja grāmatas *Johann Christoph Brotze*. *Estonica* atvēršanas svētkus, savukārt Rīgā Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas direktore Venta Kocere šo izdevumu prezentēja 22. septembrī.

Igaunijai veltītos zīmējumus un aprakstus ar komentāriem izdošanai sagatavoja darba grupa profesora *Dr. habil. hist.* Raimo Pullata vadībā, kura paveikto darbu cildināja Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents Juris Ekmanis, akadēmiķis Jānis Stradiņš, vēsturnieki, kultūras un izglītības darbinieki.

Grāmatā iekļauti 287 zīmējumi no Lat-

vijas Akadēmiskās bibliotēkas fonda, kur jau gadsimtiem ilgi glabājas J. K. Broces unikālā kolekcija.

J. K. Broce dzimis Gerlicā, apguvis tehnisko zīmēšanu, studējis Leipcigas un Vitenbergas universitātēs teoloģiju un filozofiju. 1768. gadā J. K. Broce pārnāca uz Rīgu un sāka strādāt par mājskolotāju, bet gadu vēlāk par pedagogu Rīgas Ķeizarkajā licejā, kur nostrādāja 46 gadus.

J. K. Broce vāca un krāja vēsturiskus materiālus, ar lielu precizitāti zīmēja sava laikmeta liecības un pārzīmēja senus dokumentus, zīmējumiem pievienojot rakstītus paskaidrojumus un komentārus. Daudzi no viņa zīmētajiem objektiem un dokumentiem laika gaitā gājuši bojā vai pazuduši, bet ziņas par tiem saglabājušās J. K. Broces bibliotēkai atstātajā arhīvā.

J. K. Brocesnozīmīgākais darbs *Sammlung verschiedener Liefländischer Monumente ...* aptver 10 ādā iesietus sējumus (3130 lpp.; lapu formāts — 33 x 21 cm), kuros ar lielu rūpību un precizitāti attēloti Baltijas muižu, piļu un apdzīvotu vietu skati, sabiedriskās celtnes, dzīvojamās ēkas, baznīcas, tilti, pilsētu un lauku iedzīvotāji, to apģērbs, iedzīve un darba procesu raksturojums, dažādas tehniskās ierīces (ūdensvads u.c), pieminekļi, ģerboņi, zīmogi un monētas.

Plašs un nozīmīgs J. K. Broces arhīvā ir Igaunijai veltīto materiālu klāsts. J. K. Broce pārzīmējis Tallinas bīskapa un domkapitula 15. gadsimta zīmogus, apkopojis ziņas un topogrāfiskus zīmējumus par Igaunijas draudzēm. Kolekcijā "Monumente" saglabājis Rīgā dzimušā igauņu dzejas aizsācēja Kristiāna Jāka Pētersona (1801–1822)

portretu, zīmējumus un aprakstus par Rīgā sastaptajiem igauņiem, attēlus un informāciju par Tērbatu, Kuresāri, Narvu, Pērnavu, Peltsamā, Tallinu, Vīlandi un citām Igaunijas pilsētām un apdzīvotām vietām. Daudzus J. K. Broces kolekcijā redzamos attēlus zīmējis Igaunijas senatnes pētnieks mācītājs Eduards Filips Kerbers.

1997. gadā Akadēmiskajā bibliotēkā tika izstrādāts Sorosa fonda–Latvija un Open Society Institute atbalstītais projekts, kura realizācijas gaitā tika izveidots J. K. Broces kolekcijas “Monumente...” 10 sējumu digitālais arhīvs ar augstas kvalitātes elektroniskajiem attēliem (600 dpi), restaurēti bojātie sējumi un izveidota attēlu tiešsaistes

datu bāze (<http://www3.acadlib.lv/broce>).

Kopš 1992. gadā iznāk Latvijas Universitātes Vēstures institūta un Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas kopdarbs “Johans Kristofs Broce. Zīmējumi un apraksti”. Pirmie trīs sējumi, kuros publicēti attēli par Rīgu, tās apkārtni un Latvijas novadiem jau ir pieejami lasītājiem.

J. K. Broces unikālās kolekcijas popularizēšanā lielu un nozīmīgu darbu veic Latvijas Akadēmiskā bibliotēka. Bibliotēkas darbinieku veidotā zīmējumu izstāde bija aplūkojama Tallinā, Kuresārē un Tartu. Pēc tam ar izstādi varēs iepazīties Narvā, Pērnavā, Vīlandē, Hapsalā, Helsinkos un J. K. Broces dzimtajā pilsētā Gerlicā.

PROFESORA RAIMO PULLATA RUNA 2006. GADA 19. SEPTEBRĪ

Ekselences, cienījamie viesi no Latvijas, Polijas, Somijas un Igaunijas! Un īpaši no manas dzimtenes Hijumā salas! Šodien ir ļoti svarīga un nozīmīga diena igauņu–latviešu savstarpējo attiecību vēsturē. Vairāk nekā 80 gadus lolotais sapnis izdot sējumu ar J. K. Broces materiāliem ir šodien īstenots. Lielāko darbu pie komentāriem veikuši Ants Vīress, Ivars Leimuss, Ants Heins un es. Redaktori bija Ene Hansons, Lauri Sūrmā, Teniss Lībeks, dr. Oto Heinrihs Eliass no Vācijas. Šo grezno grāmatu veidojis Andress Tāli. Sējums tapis kā sadarbības rezultāts ar Latvijas Zinātņu akadēmiju un Latvijas Akadēmisko bibliotēku.

Kā šī projekta vadītājam man gribētos šeit sirsnīgi pateikties visiem, kas atrada laiku līdzās citiem darbiem pievērsties arī Brocem.

Cienījamie viesi! Es ļoti priecājos, ka redzu jūs šodien tik kuplā skaitā gan no Igaunijas, gan ārvalstīm. Es vēlētos jūs visus sirsnīgi

sveikt šā projekta līdzstrādnieku vārdā.

Vēsturiskās pārmaiņas pirms dažiem gadiem atnesa Baltijas valstīm no jauna neatkarību. Notika atgriešanās Eiropā, kurā savstarpēji savijušās dažādas valodas, kultūras un nācijas. Eiropas kultūras iespaids ir bijis vienmēr tas faktors, kas šeit, aukstajā Ziemeļaustrumeiropā veicinājis igauņu un latviešu garīgās un materiālās kultūras attīstību. Šis process ir ietekmējis arī mūsu identitāšu attīstību.

Igaunija, tieši tāpat kā Latvija, ir izvirzījusi sev mērķi sasniegt modernas sabiedrības statusu. Mūsu zemju vēsturiskā attīstība jau kopš gadu simtiem bija saistīta ar vācu kultūru. Protams, mēs zinām, ka šīs attiecības ne vienmēr bijušas tik labvēlīgas. Bet šodien mēs atceramies to pozitīvo, kas mums ar Eiropu bija kopīgs — vieni un tie paši ideāli, īpaši kultūras un zinātnes kontaktu kontekstā. Vācijā dzimušais J. K. Broce tam ir lielisks piemērs. Protams, šeit darbojušies

arī citi vācu garīgās prominences pārstāvji. Īpaši es vēlētos izcelt J. G. Herderu, kas bija skolotājs un mācītājs Rīgā, un Augustu fon Kocebūi, kurš darbojās Tallinā.

Šodienas tikšanās tomēr veltīta viņu laikabiedram un garīgajam radniekam — J. K. Brocēm. Skolotājs un antikvitāšu krājējs Broce dzimis skaistajā Gerlicā. Viņa ieguldījums mūsu kultūrā, raugoties no vēsturiskās perspektīvas, ir ārkārtīgi nozīmīgs. Broce piederēja pie šī reģiona literātu un izglītotu cilvēku virsotnes, garīgās elites. Viņš strādāja kopā ar Arndtu, Hupelu, Luci un Cēsu mācītāju Kerberu. Vai jums nešķiet, ka nākotnē pie Cēsu baznīcas varētu būt pieminekļi šiem abiem vīriem — Kerberam un Brocēm?

J. K. Broces unikālā krājuma izdošana, kas glabājas LAB, plānota jau gadu desmitiem. Šī kolekcija ir nozīmīgs kultūras mantojums, kas aptver kā Latvijas, tā arī Igaunijas teritoriju no 12. līdz 19. gs. sākumam. Nozīmīgākā arhīva kolekcijas daļa, kas saucas *Sammlung verschiedener*

Lieflaendischen Monumente, Prospecte, Muenzen, Wappen etc., sastāv no tušas zīmējumiem, akvareļiem, kā arī komentāriem par vairāk nekā 4 600 objektiem. Šis darbs aptver 3 130 lappuses, kas iesietas desmit ādas folio formāta sējumos. LZA Vēstures institūts un Latvijas Akadēmiskā bibliotēka lielu daļu šo materiālu ir izdevusi trīs apjomīgos sējumos, ceturtais sējums ir sagatavošanā.

Tāpēc igauņu speciālā sējuma izdošana ir loģiska un nepieciešama. Latvijas Zinātņu akadēmija bija plānojusi Igaunijai veltīto Broces materiālu sastādīšanu un izdošanu kā šīs publikāciju sērijas piekto sējumu. Bet liktenis bija lēmis citādāk. Broces *Estonica* sējums satura ziņā gan iekļaujas Rīgas publikāciju sērijā, bet būtībā runa ir par pilnīgi suverēnu izdevumu. Formāta ziņā tas līdzinās Rīgas publikācijai. Būtiska atšķirība salīdzinājumā ar trīs iepriekšējiem sējumiem slēpjas tai apstākļi, ka visi igauņu komentāri ir tulkoti vāciski, kas veicinās mūsu izdevuma izplatību un izvērtēšanu

(kapakmeņi, ģerboņu epitāfijas). Nozīmīgi ir arī arheoloģisko atradumu zīmējumi. Broces kolekcijas attēli sniedz pārskatu par pilsētas un lauku sabiedrības dažādo sociālo slāņu apģērbu, apaviem un galvassegām un vienlaikus ataino viņu dažādo mantisko stāvokli. Interesi izraisa arī transporta līdzekļi: kamanas, bērnu ragaviņas, zirgu iejūgi un citi materiālās kultūras priekšmeti — būtībā visi tā laika sadzīves priekšmeti.

Protams, nevar apgalvot, ka visi zīmējumi, kas ir šajā sējumā, būtu Broces zīmēti. Lielu daļu attēlu viņš saņēma no saviem labajiem kolēģiem, īpaši no Cēsu mācītāja Kerbera, kuru sauca arī par "īgauņu Broci". Broces krājums piedāvā Latvijas un Igaunijas monumentāli reģionālo vēsturisko ikonogrāfiju, kas mums palīdz saprast apgaismības laikmeta šejienes kultūru. Viņa kolekcijas urbāno daļu mēs varam arī saukt par Igaunijas pilsētu atlantu. Kā nozīmīgs pretsvars un izlīdzinājums šim viedoklim ir lauku puse — zemnieku dzīve, ainavas,

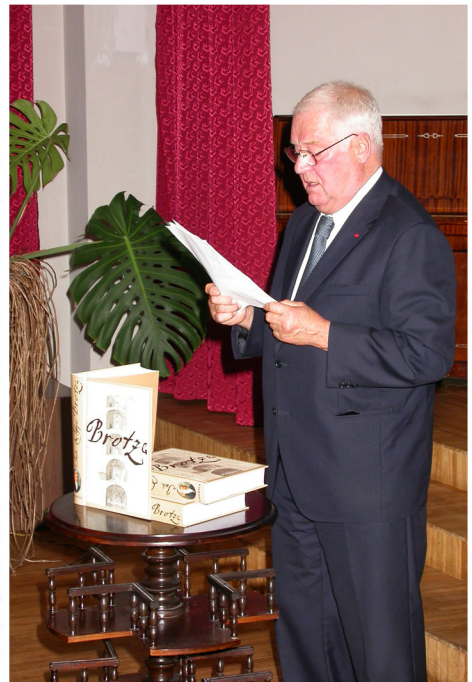
pasaulē un atvieglos tā tulkošanu latviešu valodā.

Johans Kristofs Broce dzimis 1742. gadā Saksijas pilsētā Gerlicā sāls svērēja ģimenē. Lai sagādātu nepieciešamo naudu skolai un universitātei, Broce jau no agras jaunības apguva zīmēšanas iemaņas. Viņš studēja teoloģiju un filoloģiju Leipcigas un Vitenbergas universitātēs.

Šajā sējumā lietotājs atradīs lielākoties pilsētu skatus no perspektīvas, pilis, muižas, zemnieku sētas un ainavas. Svarīga ir arī planimetriskā materiāla nozīme.

Salīdzinot dažādu laikmetu pilsētu plānus, var izsekot pilsētu robežu paplašināšanai, ielu izveidošanai un to virzībai, var noteikt kontaktzonas starp pilsētām un muižu zemēm un var redzēt priekšpilsētu veidošanos.

Ievērojamu daļu no Broces zīmējumiem veido pilsētu un lauku sakrālo celtnu skices ar tiem piederošajiem pieminekļiem

celtnes, cilvēku tipi un ražošanas metodes. Daudz kas ir fiksēts pat ar fotogrāfisku precizitāti. Pēdējos 18. gs. un pirmajos 19. gs. gadu desmitos šīs pilsētu un lauku ainavas pildīja to lomu, ko vēlāk pārņēma fotogrāfija. Kopā tās sniedz visaptverošu priekšstatu, kas mums ļauj ievērojami labāk saprast igauņu un baltvācu kultūras attīstību. Tieši tā ir šīs avotu publikācijas zinātniskā un kultūrvēsturiskā vērtība.

Es vēlētos sirsnīgi pateikties visiem projekta līdzdalībniekiem, ekspertiem un konsultantiem no Igaunijas, Latvijas un Vā-

cijas, kā arī šīs publikācijas finansiālajiem atbalstītājiem. Atbalstītāju vārdi minēti sējuma sākumā. Visbeidzot es pateicos jums par to, ka jūs ar savu klātbūtni esat godinājuši projekta līdzdalībniekus. Īpašs prieks, ka šajā grāmatā nodrukāts arī Kristjana Jāka Pētersona attēls. Broces un Kristjana Jāka atdusas vietas Lielajos kapos, Rīgā, atrodas blakus.

Lai dzīvo Johans Kristofs Broce!

Es vēlētos jums ieteikt pie izdevības izbaudīt šo grāmatu.